

ПОДАВАНЕТО НА СИГНАЛИ КАТО МЕТОД ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ИЗМАМИТЕ В ОДИТА

Дияна Банкова
Докторант във ВУЗФ – София
Старши инспектор в Комисията за
публичен надзор над регистрираните
одитори

Божидар Аршинков
Доктор по организация и управление
Член на Американската асоциация на
сертифицираните специалисти за
борба с прането на пари,
Основател на Фондация „Правител“

Ключови думи:	Резюме
<p>Сигнали Социална отговорност Одит Държавна администрация Корупция Измами Пране на пари Морал</p>	<p>Статията има за цел да насърчи подаването на сигнали от одиторите и от обществото като цяло. Подаването на сигнали за измами, възможни престъпления и нередности е мощен инструмент в борбата срещу престъпността. Авторите представят съществуващата ситуация и практиките, свързани с получаване и обработка на сигнали от органите на реда, към които одиторите трябва да сигнализират, когато имат подозрения или знаят за нередности – Комисия за публичен надзор над регистрираните одитори, Национална агенция за приходите, Държавна агенция национална сигурност. Посочени са индикаторите за дестабилизация на икономиката – слабости в държавната администрация, корупция, пране на пари, сива икономика и не на последно място са отбелязани социалната отговорност и моралът като базисни ценности. Направен е анонс към някои от последните значими публикации, свързани с подадени сигнали за измами и престъпления.</p>

В свят, изпълнен с изобилие, хората непрекъснато модернизират своя начин на живот. А някой замисля ли се на каква цена? Как с всеки един изминал ден обществото се самообременява? Този извод се базира на всички проявени катаклизми в световен план – атентати, престрелки, преврати, корупция, разпадане на съюзи, фалити на банки, застрахователни дружества и големи корпорации, финансова криза, пране на пари. Без да генерализираме, бихме

могли да приемем, „че това, което се случи и случва в съвременния свят, може да бъде описано с думите *морална нищета*, а контролът се е превърнал в услужливо поръчкова, манипулативна функция на социалното управление“¹. Тази плашеща реалност трябва да се промени. Кризата разкри сериозни слабости по отношение на сътрудничеството, координацията, последователното прилагане на законодателството на Европейския съюз и доверието между компетентните национални органи.²

Най-нормалният отговор от страна на обществото е да бъде също социално отговорно. За тази цел всеки един съвестен гражданин е изправен пред предизвикателството да подаде сигнал пред съответната институция винаги когато знае или подозира за извършване на измама или престъпление. „Точно поради това, въпреки множеството контролни институции (според главния прокурор на Република България са 36, а според нас много повече), има нарушения на обществените норми и правила за поведение“³. Хората, които в значителна степен могат да открият и в тази връзка да предотвратят или оповестят измамите и нередностите както в практиката, така и в политиката на едно дружество или институция, са дипломираните експерт-счетоводители, както и вътрешните одитори. За целите на настоящата статия направихме проучване колко сигнала са подадени в различни институции – Комисия за публичен надзор над регистрираните одитори (КПНРО), Национална агенция за приходите (НАП) и Държавна агенция национална сигурност (ДАНС), както и каква част от сигналите са подадени от одитори през 2015 година.

Таблица 1. Брой подадени сигнали в институциите от граждани и от одитори през 2015 година.

Институция	КПНРО	НАП
Общ брой подадени сигнали	24	2 466
Брой подадени сигнали от одитори	1	-

Източници: КПНРО и НАП

КПНРО е органът, който осъществява надзор върху дейността на одиторите и направлява професията. Надзорът не трябва да притеснява одиторите, а напротив, да ги мотивира да покажат най-доброто, на което са способни. Инспекциите са инструмент, който обогатява както одиторите, така и

¹ Пейчева М., А. Вейсел, В. Динева. Корпоративна социална отговорност – теория, отчетност и одит, София, ИК АТЛ-50, 2016, с. 14

² Директива 2010/78/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 24 ноември 2010 година – http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2010.331.01.0120.01.ENG

³ Динев, М. Теория и практика на финансовите престъпления, Контрол върху условията, които пораждаат отклонения от възприетите норми и правила за поведение, УНСС – гр. София, 2008 г., с. 64.

инспекторите. През 2015 година в КПНРО са постъпили 24 сигнала⁴, от които само един е подаден от регистриран одитор. Любопитен е фактът, че в повечето случаи сигналите срещу одиторите се подават от лица, които нямат досег с тях, само 8 от сигналите се отнасят до дейността на регистрираните одитори и са свързани с качеството на изпълнение на одиторските услуги и/или с нарушения на етичните принципи. Инспекционната дейност допринася за благо на обществото. Този орган не само проверява практиките на одиторите, а и защитава както публичните интереси, така и тези на инвеститорите.

При подаден сигнал към ИДЕС се разпределя към кой от съветите трябва да постъпи полученият сигнал – управителен съвет, дисциплинарен съвет, контролен съвет, съвет по професионална етика, съвет за контрола на качеството на одиторските услуги. Взаимодействието между ИДЕС и КПНРО е от изключително голямо значение относно започването на разследване. Когато е подаден сигнал за дейността на предприятие от обществен интерес, Комисията задължително трябва да поеме случая, защото тя е органът, който защитава публичните интереси.

След проведеното разследване се обсъждат резултатите от проверката и се приема или не съответният доклад. С резултатите от проверката се информира Управителният съвет на ИДЕС, както и Комисията трябва да информира заинтересованите лица по реда на чл. 7. от „Правила за извършване на проверки на дейността на Института на дипломираните експерт-счетоводители“.

От изключително значение е професионалната преценка на компетентните органи – да преценят подаденият сигнал дали е допустим, или не. Според критериите за допустимост, с измененията в чл. 3, ал. 1 от „Правила за извършване на разследвания по сигнали и предложения до КПНРО“, не се допускат сигнали, които:

- „1. засягат личния живот на регистрираните одитори или лица от специализираните одиторски предприятия;
2. отнасят се до дейност, извън правомощията на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори;
3. са постъпили повторно по въпрос, по който има вече постановено решение, освен ако са във връзка с изпълнение на решението или се основават на нови факти и обстоятелства.”⁵.

За да бъде допустим един сигнал, е от особено значение неговата правилна формулировка, както и да бъде възможно най-изчерпателен. Според чл. 4, ал. 2 от раздел III от „Правила за извършване на разследвания по сигнали и предложения до КПНРО“ подаденият сигнал трябва задължително да съдържа:

- „1. данни за подателя, включително за връзка с него;
2. описание на нарушението;
3. данни за нарушителя;

⁴ Отчет за дейността на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори, 2015 година, с.6.

⁵ Правила за извършване на разследвания по сигнали и предложения до КПНРО, Решение № 85/26.07.2016 г., с. 1.

4. времето, по което е извършено нарушението;
5. информация за това дали същият случай е в процес на разглеждане от съд или друга институция.”⁶

Броят на подадените сигнали е провокиран от липсата на доверие не само към институциите, но и към държавата като цяло. Причината е, че органите на реда не гарантират защитата на подалия сигнала, а поетите рискове от него са огромни. От една страна, ако хората имаха доверие и гарантирана сигурност от държавата, броят на сигналите би бил по-висок. От друга страна, немислимо е практиката на одиторите да е безпогрешна и да няма почти никакви подадени сигнали за нередности в тяхното направление.

Следващият регулатор, който регулира борбата с измамите, корупцията и всички останали незаконни действия, които нанасят вреда на финансовите интереси, към който отправихме запитване за броя на подадените сигнали от обществото, както и от одиторите, е НАП. В тяхното становище с изх. № М-49-Д-387#3/06.07.2016 г. поясниха, че не подразделят професионално личностите, подали сигнали. Общият брой на подадените сигнали е 2 466. Дано броят на подадените сигнали от одитори е по-значителен. НАП е органът, който регулира данъчните и счетоводните измами, чийто процент през последните години се покачва значително. За да се стопират този вид измами, освен че трябва да се подават сигнали, органите на реда трябва да вземат и мерки, а и да се наложат съответните санкции и наказания. „Средата, в която се развива контролът, е определяща за неговата ефективност“.⁷ Приоритет е ефикасността на разкритие на нарушенията, а не големината на отчетената бройка на подадените сигнали. Дейността на НАП се разпростира в много аспекти, така че за всеки един подаден сигнал са необходими различни критерии за приемането му като съществен, значим и достоверен сигнал.

За целите на настоящото изследване изпратихме запитване и към ДАНС относно броя на подадените към тях сигнали, както и каква част от тях са подадени от одитори. Отговорът в тяхното становище с рег. № КА – 1037/25-07-2016 е, че според правната уредба на ДАНС институцията не е задължена да води статистика на постъпилите сигнали, както и длъжността на лицето, подало сигнал. За съжаление, няма как да разберем повече за резултатите от извършената работа на ДАНС, а точно тук попадат въпросите, свързани с разследването на сериозни и значими престъпления.

Анонимността и допустимостта на подадените сигнали също заема ключова позиция. Когато анонимността не е запазена и нямаш сигурност за своята безопасност, както и за тази на семейството си, се налага да заемеш неутрална позиция. Стопроцентова гаранция няма никъде, но ако нивото на протекция на институциите към обществото се повиши, се предполага, че и подаването на сигнали ще нарасне, а като следствие ще се повиши разкритието на измами и налагането на санкции.

⁶ „Правила за извършване на разследвания по сигнали и предложения до КПНРО“, Решение № 85/26.07.2016 г., с. 2.

⁷ Динев, М. Фискална стратегия на Република България и националните икономически приоритети в процеса на присъединяване към Европейския съюз, Съвременни проблеми на счетоводството и контрола, София ФСФ – УНСС, 2001, с. 210.

„Неформалната икономика е трайно присъстващ елемент в икономическото битие на хората и тъкмо поради това тя намира силно присъствие и като елемент в структурата на общественото мнение“.⁸ Може би това е една от генералните причини одиторите, както и гражданите, да не подават сигнали. „Корупцията е обществено явление, което е познато на човечеството от хилядолетия“.⁹ Прозрачното и етично поведение е основен фрагмент за правилното функциониране на структурите. Щом то не е налично, е напълно нормално корупцията да е на дневен ред. Факт е, че тристранното сътрудничество на практика не работи – не се наблюдава ефективност и ефикасност. Когато държавата, бизнесът и населението не се допълват или при липсата на взаимодействие на публичния с частния сектор, резултатът е налице. Лобизмът не е за подценяване. „И тук въпросът е не само за намирането на сполучливите решения, свързани с превенцията и противодействието на корупцията и нелоялното поведение на служителите, но и нещо повече – за мотивиране на служителите да съдействат за развитието и просперитета на организацията, а чрез нея и на обществото.“¹⁰

Още по-необхватен проблем са корупционните мрежи. „Корупционната мрежа спомага за осъществяването на незаконни сделки на базата на меркантилни отношения на конкуренция, йерархия (подчинение) и солидарност (доверие)“.¹¹ Чрез корупционната мрежа достъпът за достигане до набелязаната организация е много по-улеснен, защото се образува сегментиране на задачите на мрежата. Действията на тези мрежи засягат всички ни, пряко – публичните интереси. Икономическата цена на корупцията, която обществото трябва да заплати, е твърде висока.

Дейността на одиторите в България законово изисква и извършване на процедури, свързани със Закона за мерките срещу изпиране на пари и актовете по неговото прилагане и със Закона за мерките против финансиране на тероризма. Според Американската асоциация на сертифицираните специалисти за борба с прането на пари (<http://www.acams.org/aml-glossary/>) можем да говорим за борба с прането на пари (от англ. Money Laundering) само когато всяко задължено лице има изградена и работеща система в борбата срещу изпирането на пари и финансирането на тероризъм. В много юрисдикции правителствените регулации изискват не само финансовите институции, включително банки, дилъри на ценни книжа и парични средства, но и останалите задължени лица, включително одитори, да имат ясни и установени правила и програми. Минималните изисквания към комплекта от вътрешни правила и процедури са:

- Адекватни за дейността и размера на задълженото лице писмени вътрешни правила, процедури за контрол;

⁸ Ченгелова, Е. Основни предизвикателства за диагностика, ограничаване и превенция на неформалната икономика, ОП „Развитие на човешките ресурси“, София, 2011, с. 99.

⁹ Нончев, А. Корупционни практики и превенция на корупцията, Корупцията като обществен феномен, Център за изследване на демокрацията, София, 2004, с. 5.

¹⁰ Проданов, М. Морал и корупция (социално-психологически анализ), Министерство на вътрешните работи, Институт по психология, София, 2008, с. 7.

¹¹ Бресон, Жан. Корупция и антикорупция, Корупционни мрежи, безопасност на сделките и незаконна социална размяна, Център за изследване на демокрацията, София, 2003, с. 114.

- Поименно определен отговорник за нормативно съответствие;
- Първоначално и текущо обучение на служителите; и
- Независим преглед, контрол и анализ, който да гарантира независимостта и ефективността на работа на програмата за превенция изпирането на пари и финансирането на тероризъм.

Според <https://bg.wikipedia.org/> прането на пари е „процес, при който престъпни парични средства са привидно приходи от парични постъпления или доходи от други активи и при който се създава впечатление, че големи суми пари, придобити от тежки престъпления, като наркоразпространение или тероризъм, са законни приходи от законна дейност и имат легитимно законен произход“¹². Прането на пари е престъпление съгласно много законодателства, както е и основен фактор във функционирането на сивата икономика.

При идентифицирането на клиента с рисков профил „одиторът е задължен да направи разширени процедури. „Идентифицирането на риска включва дейности по характеризиране на социалната организация, идентифициране на източниците на заплахата и идентифициране на уязвимостите на системата за сигурност на организацията“¹³. Когато възникне съмнение за изпиране на пари, се попълва доклад за съмнителни операции от одитора, който се предава на ръководството още същия ден.“ Целта на проверката във връзка с изготвянето на доклада за съмнителни операции (ДСО) е да се оценят системите за контрол, както и цялостната организация за спазване на законовите изисквания за наблюдение, установяване и докладване на съмнителни операции и дейности“¹⁴. Одиторът е задължен да се обърне към компетентните органи – ДАНС.

Един от психологическите фактори, който влияе за увеличаването на престъпността, е класовата принадлежност. Според един от интервюираните, наречен г-н Х. в книгата на М. Проданов „Морал и корупция“ – „съществува връзка между риска за разкриване на престъпленията и класовата принадлежност. Също така представителите на заможната класа обикновено извършват „икономически престъпления“, които са по-сложни и трудни за разкриване поради ограничените средства за контрол върху административните органи.“¹⁵. Този извод показва значимостта на социалната отговорност и до каква степен се разпростира нашето чувство за отговорност.

За да се овладее нивото на корупцията, е необходимо да се стигне до икономически и институционални реформи, които могат да бъдат насочени към подобряването и планирането на средствата в държавната администрация, правилното управление на данъците и укрепването на съдебната система. Желателно да се предприемат промени и енергични действия, насочени към икономическата политика, които ще намалят възможностите за корупция: унифициране на определяните от пазара обменни курсове и лихвени проценти;

¹² https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B8

¹³ Йорданов, Н. Управление на риска от корупция в МО. Дисертация. София, 2004. с. 34.

¹⁴ Миланова, Е. Теория и практика на финансовите престъпления, Някои практически аспекти на контрола върху „Прането на пари“ в банките, УНСС – гр. София, 2008 г., с. 81.

¹⁵ Проданов, М. Морал и корупция (социално-психологически анализ), Министерство на вътрешните работи, Институт по психология, София, 2008, с. 150.

прозрачно налагане на благоразумни банкови режими и одиторски и счетоводни стандарти. „Професионалните кодекси могат да се превърнат в допълнителен ефективен елемент на тези параметри в такова посока, че корупционното поведение да стане по-малко изгодно за индивида“¹⁶.

Моралът и правото са основните принципи, които определят докъде и доколко ще се разпростре корупцията и прането на пари и как тези негативи влияят на всеки един сектор от обществения живот. Висшестоящите институции често са добра почва за тяхното развитие. В тази връзка корупцията и прането на пари не се генерират от икономиката, а до голяма степен от морала, който липсва по високите етажи на властта.

Социално-икономическата несправедливост винаги е съществувала, но трябва да бъдат предприети мерки, за да бъде запазен нравственият интегритет на обществото. За да се регулира нивото на корупцията и прането на пари, е необходимо да има ясни норми, контрол и надзор, както и отчетност. Мерките, които се взимат на национално ниво, трябва да се свържат с правилата и нормите, които действат в глобален мащаб на международно ниво. Участието на България като равноправен член в редица икономически и търговски съюзи също е фактор, който повишава нивото на риск от незаконни действия и икономически престъпления в Република България.

„Неверието в колективното социално действие, във възможността чрез граждански контрол да се влияе върху функционирането на властите, отчуждението от държавата, администрацията, институциите, както и кризата на доверието в ценностите като почтеност, нравственост и солидарност неминуемо доведоха до засилена толерантност към корупцията“¹⁷. Тази симбиоза руши доверието на обществената прослойка. Нашето общество все още търси отговорите на въпроси като „Дали тези пороци могат да бъдат овладени и решени?“, „Дали законите не са формулирани, за да подкрепят конкретни користни цели?“. Растежът на сивата икономика има пряк положителен ефект върху разрастването на корупцията чрез:

- ✓ прикриване на санкции – разходи за счетоводни услуги (двойно счетоводство);
- ✓ трансфериране на доходи, които засягат данъчната администрация, банковите служители и финансовите консултанти;
- ✓ разпространяването на италианския данък „pizzo“, представляващ заплащане към силова групировка с цел защита на бизнеса;
- ✓ разходи поради невъзможността да се използва контрактна система в нейния легален вариант.¹⁸;
- ✓ подкупване на длъжностни лица – следователи, юристи, счетоводители, одитори;

¹⁶Коалиция 2000 и Център за изследване на демокрацията, Професионалните кодекси срещу корупцията, София, 2000 г., с. 151.

¹⁷Ценков, Е. Корупционни практики и превенция на корупцията, Корупцията като феномен на страните в преход, Център за изследване на демокрацията, София, 2004, с. 30.

¹⁸Илиев П. - Корупционни практики и превенция на корупцията, Сива икономика, контрабанда и корупция, Център за изследване на демокрацията, София, 2004 с.54.

- ✓ политически натиск;
- ✓ пране на пари.

Антикорупционните практики трябва да заемат приоритет в държавната политика. Могат да се използват най-различни подходи. Един от начините е чрез „въвеждането на нови информационни и управленски технологии в държавната администрация е необходимо условие за повишаване на нейната ефективност и подобряване на административното обслужване и едновременно с това – за ограничаване причините и възможностите за корупция“¹⁹.

Медиите също имат заслуга за разкриването или прикриването на тази дейност. В тази връзка ще се спрем само на два примера от последните горещи новини и от световната практика, свързана с подаване и обработка на сигнали.

Наскоро Ерик Бен-Арци успя да влезе в световните финансови новини, като отказа да получи наградата си от 8.25 млн. щ. долара, отредена му от щатската комисия за ценни книжа и фондови борси заради подадения сигнал, че „Дойче Банк“ е надценила портфейла си от деривати в разгара на последната финансова криза. Оказва се, че Отделът за управление на риска на „Дойче Банк“ не е взел предвид огромния риск от евентуални загуби от вече неликвидните по онова време застраховки на големите си дългови позиции. Ерик Бен-Арци разкрил десетки милиарди долари недостиг в баланса на най-големия немски финансов гигант. Основният проблем бил свързан точно с начина на отчитането на деривативите по номинална стойност, докато в действителност оценката им не била повече от 10% от стойността, на която били осчетоводени. Последвалото разследване на финансовите надзорници от САЩ, Германия и Великобритания потвърдило изнесената информация и щатската комисия за ценни книжа и фондови борси глобила през м. май 2015 год. „Дойче Банк“ с 55 млн. щ. долара, а германският кредитор нито отхвърлил, нито признал вина, но сключил извънсъдебно споразумение. Именно фактът за сключеното извънсъдебно споразумение разстроил информатора, става ясно от личната му позиция, публикувана на 19 август от влиятелния финансов всекидневник „Файненшъл таймс“, а също публикувана във вестник „Банкер“²⁰. Казусът Бен-Арци хвърля светлина върху обвития в тайнственост механизъм на програмата за възнаграждение на корпоративните информатори. Наградата, чийто размер е определен през юли 2016 год., в действителност е 16.5 млн. щ. долара, които би трябвало да са поделени по равно между Бен-Арци и друг бивш служител на „Дойче Банк“ – Мат Симпсън. Той също е свидетелствал срещу работодателя си. Имало е и трети бивш служител на германския кредитор, който през 2010 година се е свързал с щатската комисия за ценни книжа и фондови борси и е представил доказателства за неправилни счетоводни оценки на портфейлите с финансови производни. Той обаче е бил „дисквалифициран“ като кандидат за парична награда. Мат Симпсън не е последвал примера на бившия си колега и изглежда е приел наградата. А претенции за полагаща им се част от отказаната парична награда имат бившата съпруга на Бен-Арци, адвокатът му и външните експерти, работили по оформянето на документите за американския надзорник.

¹⁹Коалиция 2000, Антикорупционни реформи в България, Център за изследване на демокрацията, София, 2005 г., с. 52.

²⁰<http://www.banker.bg/finansov-dnevnik/read/bankov-donosnik-s-kauza>

През 2012 год. HSBC Holdings Plc се съгласи да плати рекордна глоба от 1.92 милиарда щатски долара на властите в САЩ за това, че е допуснала банката да бъде използвана за пране на пране от наркотици и други оперативни пропуски. Година по-рано информатор докладва на властите, че през банката минават парични преводи от Sinaloa cartel в Мексико към Norte del Valle cartel в Колумбия. Само за една година между двете организации са изпрани над 881 милиона щатски долара. В споразумение между банката и Министерството на правосъдието в САЩ банката признава, че тя не успяла да поддържа ефективна програма срещу изпирането на пари и не е успяла да проведе надлежна проверка на някои от титулярите на партидите и на лицата, извършили парични преводи. По силата на споразумението, което бе оповестено от Ройтерс²¹, банката се задължава да предприеме стъпки, с които да реши откритите недостатъци и да поддържа стриктен контрол за съответствие с нормативните изисквания. В допълнение банката също така се съгласи да плати 665 милиона щатски долара по граждански санкции от регулаторните органи, включително по отношение на Службата на контрол на валутата, Федералния резерв и Министерството на финансите. В този случай не е публикувана информация за сумата, с която е награден информаторът, но най-вероятно е достатъчно голяма и съотносима с глобата, платена от банката. „Ние приемаме отговорността за нашите минали грешки. Казахме, че дълбоко съжаляваме за тях и няма да ги направим отново. HSBC вече е коренно различна организация от тази, която някога направи тези грешки“, казва главен изпълнителен директор на банката г-н Стюарт Гъливер.

Одитът е един от главните регулаторни механизми на борбата срещу корупцията и прането на пари. Установено е, че интегрирането на ясни регулативни правила и процедури за одит, извършван от независима национална или чуждестранна организация, има фундаментално значение за пресичането на тези действия. Етичните кодекси и стандарти са особено значими за институциите и за запазването на правата на обществото. Особено внимание трябва да се отделя на изискванията за прозрачност и контрол на финансирането на политически партии и кампании²². Какво още могат да направят одиторите за да намалят нивото на корупцията? Системният подход е значително полезен подход. Първо, той трябва да разгледа системата на компанията, но не като цяло, а да сегментира ключовите фактори – доставчици, инвестиции, клиенти, големи сделки, заеми, вземания, социални придобивки, субсидии. „Чрез проверяването на сигурността на системата всъщност се проверява дали съществуват основните мерки за борба със злоупотребите и корупцията“²³.

Всяко едно действие от страна на нацията против измамите е с много висока стойност за снижаването на корупционната цена. За тази цел гражданите трябва да бъдат информирани и да предприемат действия – един от начините е подаването на сигнали. В същата дейност ролята на одиторите е ключова и е необходимо те да заемат активна позиция.

²¹<http://www.reuters.com/article/us-hsbc-probe-idUSBRE8BA05M20121211>

²²Измерване и наблюдение на корупцията – световната практика и българският опит, С. Коалиция 2000/ Център за изследване на демокрацията, Корупция и антикорупция, Център за изследване на демокрацията, Глобална програма срещу корупцията: насоки за действие, София, 2003, с. 248.

²³Институт за икономическа политика 2000, Борба срещу корупцията и злоупотребите в публичната администрация, София, 2000, с.39.

Библиографска справка:

1. Илиев, П. *Корупционни практики и превенция на корупцията, Сива икономика, контрабанда и корупция, Център за изследване на демокрацията, София, 2004.*
2. Пейчева, М., А. Вейсел, В. Динева. *Корпоративна социална отговорност – теория, отчетност и одит, София, ИК АТЛ-50.*
3. Нончев, А. *Корупционни практики и превенция на корупцията, Корупцията като обществен феномен, Център за изследване на демокрацията, София, 2004.*
4. Проданов, М. *Морал и корупция (социално-психологически анализ), Министерство на вътрешните работи, Институт по психология, София, 2008.*
5. Ценков, Е. *Корупционни практики и превенция на корупцията, Корупцията като феномен на страните в преход, София, 2004, с. 30.*
6. Бресон, Жан. *Корупция и антикорупция, Корупционни мрежи, безопасност на сделките и незаконна социална размяна, Център за изследване на демокрацията, София, 2003.*
7. Грей Ч. и Д. Кауфман. *Корупция и антикорупция, Център за изследване на демокрацията, Корупция и развитие, София, 2003.*
8. *Измерване и наблюдение на корупцията – световната практика и българският опит, С. Коалиция 2000/ Център за изследване на демокрацията, Корупция и антикорупция, Център за изследване на демокрацията, Глобална програма срещу корупцията: насоки за действие, София, 2003.*
9. http://www.bg-pravo.com/2011/04/9_20.html
10. http://www.cposa.bg/images/sait/Otchet_KPNRO_2015_2016_05_19_final.pdf
11. <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0078&from=EN>

WHISTLEBLOWING AS PREVENTION OF FRAUD IN THE AUDIT

*Diyana Bankova**Bojidar Archinkov, PhD**PhD Student at VUZF University – Sofia**CAMS/AML**Senior inspector at Commission for
Public Oversight of Statutory Auditors**Founder of Foundation PRAVITEL – Sofia*

Key words:	Summary
<i>Whistleblowing Social responsibility Audit Public administration Corruption Fraud Money laundering Morality</i>	<i>This article aims to encourage blowing the whistle from accountants and generally among the society. Witness accounts offer invaluable insights into fraud, money laundering, corruption, and are powerful tools in the fight against crime. Authors study existing situation and practices as related to the Bulgarian law enforcement institutions to where auditors should report the whistle – Commission for Public Oversight of Statutory Auditors, the National Revenue Agency and State Agency for National Security, among others. It points out important markers that impact of the weakening economy – misconducts in public administration, corruption, money laundering, existing of the grey economy and last but not least social responsibility and morality as human values. There is also a revelation towards recent key publications related to the whistleblowing about fraud and crime.</i>